

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา “ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการก่อรูปองค์กรประชาสังคมท้องถิ่นในทัศนะของ
คนพิการ : กรณีศึกษาชมรมผู้พิการตำบลสะตอ อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัย
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. องค์กรประชาสังคม
  - 1.1 ความหมายของประชาสังคม
  - 1.2 พัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย
  - 1.3 ทฤษฎีการก่อรูปประชาสังคม
2. ทัศนคติ
  - 2.1 ความหมายของทัศนคติ
  - 2.2 ลักษณะของทัศนคติ
  - 2.3 องค์ประกอบของทัศนคติ
  - 2.4 ประเภทของทัศนคติ
3. คนพิการ
  - 3.1 ความหมายของคนพิการ
  - 3.2 ประเภทของคนพิการ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยต่างประเทศ
  - 4.2 งานวิจัยในประเทศ

องค์กรประชาสังคม

ความหมายของประชาสังคม

คำว่า “ประชาสังคม” มาจากรากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Civil Society มีหลายความหมาย เช่น ประชาสังคม คือ พื้นที่การเมืองสาธารณะ (Public Sphere) ของประชาชนซึ่งกำเนิดมาจากการก่อตัวของวัฒนธรรมคนชั้นกลางและขยายปริมณฑลสู่ชนชั้นกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่หลากหลาย และสนใจเข้าร่วมในพื้นที่การเมืองสาธารณะนี้ ดังนั้นประชาสังคม จึงเป็นพื้นที่ที่เกิดกิจกรรมมิได้หมายถึงประชาชนทั้งหมด หรือสังคมทั้งหมด ที่ไม่ได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองสาธารณะ

แนวคิดประชาสังคมถูกหยิบยกมาถกเถียงในบริบทสังคมไทย มีการกล่าวถึงความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่า “ประชาสังคม” ไว้หลากหลายความหมาย ได้สรุปแนวคิดของนักคิดหลายคนไว้ดังนี้

ธีรยุทธ บุญมี (2547 : 18) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า สังคมเข้มแข็ง โดยให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งของพลังที่สาม หรือพลังของสังคม ซึ่งความเข้มแข็งจะเกิดขึ้น ได้ก็ด้วยความร่วมมือกันของนักธุรกิจ นักวิชาชีพ นักศึกษา ปัญญาชน ชาวบ้าน ในการผลักดันสังคม

ประเวศ วะสี (2540 : 5) นับเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจุดประกายความคิดถกเถียงในเรื่องของ “ประชาสังคม” ให้มีความเข้มข้นอย่างมากในระยะ 5-6 ปีที่ผ่านมา โดยผ่านงานเขียนชิ้นสำคัญคือ “สังคมสมานูภาพและวิชา” โดยในงานเขียนดังกล่าวประกอบกับบทความย่อยๆ และการแสดงปาฐกถาและการอภิปรายในที่ต่างๆ พอประมวลเป็นความคิดรวบยอดได้ว่าในสภาพของสังคมไทยปัจจุบัน ภาคส่วนหลัก (Sectors) ของสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างมากคือ ภาครัฐหรือ “รัฐานูภาพ” และภาคธุรกิจเอกชน หรือ “ชนานูภาพ” ซึ่งปรากฏการณ์นี้ส่งผลทำให้สังคมขาดดุลยภาพและเกิดความล้มเหลวในการพัฒนาของฝ่ายประชาชนหรือภาคสังคม ซึ่งเรียกว่า “สังคสมานูภาพ” ดังนั้นการนำเสนอแนวคิดจึงมุ่งไปที่การทำอะไรที่จะเกื้อหนุนให้ภาคสังคมหรือภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและเกิดดุลยภาพทางสังคมขึ้น ที่เรียกว่าเป็น “สังคสมานูภาพ” เชื่อว่าจะต้องพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (Community Strengthening) จนเกิดคำขยายความตามมา อาทิ ชุมชนเข้มแข็ง ความเป็นชุมชนเป็นต้น ดังการให้ความหมายของการเป็น “ชุมชน” ว่าการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่องมีการติดต่อสื่อสารกัน มีการรวมกลุ่มกัน มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติงานบางสิ่งบางอย่าง และมีระบบการจัดการในระดับกลุ่ม ซึ่งโดยนัยนี้ประชาสังคมที่เข้มแข็งต้องมีรากฐานที่เกิดจากการมีชุมชนที่หลากหลายและเข้มแข็งด้วย มีข้อสังเกตที่สำคัญต่อเรื่องการเกื้อหนุนภาคสังคม ที่เสนอแนวคิดในเชิงกลยุทธ์ว่าด้วย “ความร่วมมือเบญจภาคี (The Partnership of Five) “ต่อมาใช้คำว่า “พหุภาคี” โดยมองว่าชุมชนในปัจจุบันอ่อนแอมาก การที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้นั้น ต้องเกิดจากความร่วมมือและการทำงานร่วมกันของภาคสังคมต่างๆ ซึ่งรวมทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนด้วย “สังคสมานูภาพ” จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยกระบวนการถักทอความรักของคนในสังคมของคนในชุมชนถักทอทั้งแนวดิ่ง อันหมายถึง โครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการ และแนวนอนอันหมายถึง พันธมิตร เพื่อน เครือข่ายเข้าหากัน

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 : 41) กล่าวถึง ประชาสังคมหรือประชารัฐว่า หมายถึงทุกส่วนของสังคมโดยรวมถึงภาครัฐ ภาคประชาชนด้วย โดยทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันในลักษณะ Partnership โดยให้เหตุผลในการผนวกภาครัฐเข้ามาในความหมายประชาสังคมว่า เนื่องจากทุกปริมณฑลของสังคมไทยล้วนมีภาครัฐแทรกแซง การแยกภาครัฐออกจึงเป็นเรื่องลำบาก

ชูชัย ศุภวงศ์ (2540 : 165) ให้ความหมายของประชาสังคมว่าหมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลบซับซ้อนยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group) ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network) โดยอาศัยข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และเวทีแสดงความคิดเห็นสาธารณะของสื่อมวลชน

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2541 : 124) ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับประชาสังคมในประเด็นของ “คนชั้นกลาง” “การมีส่วนร่วม” “ความผูกพัน” และ “สำนึกของความเป็นพลเมือง” นั่นคือไม่ได้หมายถึงความเป็นชุมชนในสังคมชนบทเท่านั้น แต่กินความรวมไปถึงคนชั้นกลางภาคเมือง ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นเครือญาติ หรือเป็นแบบคู่หน้า (Face to Face Relationship) แต่เป็นความผูกพัน (Bond) ของผู้คนที่หลากหลายบนพื้นฐานแห่งความร่วมมือและการแสวงหาการมีส่วนร่วม และด้วยสำนึกที่มีต่อความเป็นพลเมือง (Citizenship) นั่นเอง

และได้ให้นิยาม “ประชาสังคม” ในมุมมองของเขาว่า หมายถึง เครือข่าย กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชนที่มีกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวอยู่ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน ประชาสังคมดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างของ 3 ส่วน คือ รัฐ ประชาสังคม ปัจเจกชน ที่เป็นอิสระต่อกัน หากแต่มีส่วนร่วมเกี่ยวโยงซึ่งกัน ขณะที่มีความขัดแย้งคัดค้านกันและกันได้ แต่ก็มีด้านที่ปรองดองสามัคคีกันไปด้วย ทั้งนี้ แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคมของเขามีจุดเน้น 2 ประการ ได้แก่

1. ประชาสังคมไม่ชอบและไม่ยอมรับให้รัฐครอบงำหรือบงการ แม้ว่าจะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐ และมีความร่วมมือกับรัฐได้ แต่ก็สามารถชี้นำ กำกับ และคัดค้านรัฐได้พอสมควร
2. ประชาสังคมไม่ชอบลัทธิปัจเจกชนนิยมสุดขั้ว ซึ่งส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่ แกร่งแย่งแข่งขันกันจนไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม หากแต่สนับสนุนให้ปัจเจกชนรวมกลุ่มรวมหมู่ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยไม่ปฏิเสธการแสวงหาหรือปกป้องผลประโยชน์เฉพาะส่วนของกลุ่ม

แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคมของเขานั้น ใกล้เคียงกับแนวคิดเสรีนิยมและก่อนไปทางนิยมประชาธิปไตย กล่าวคือ วางอยู่บนฐานคิดเกี่ยวกับการพิจารณา “การเมือง” ในฐานะที่เป็นกิจกรรมเพื่อส่วนรวม หรือในที่นี้คือกิจการที่มีจริยธรรมเพื่อส่วนรวม ถึงจุดนี้เขาพยายามถกเถียงกับแนวคิดที่มองว่าการรวมกลุ่มไม่ว่าจะเป็นไปในลักษณะที่ถูกให้นิยามว่าเป็น “กลุ่มผลประโยชน์” หรือ “ชนชั้น” ที่เน้นไปยังการเมืองของการพิทักษ์ปกป้องและแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะส่วน แม้จะไม่ถึงกับปฏิเสธทำทีของกลุ่มในลักษณะดังกล่าว แต่เขาก็ย้ำว่าประชาสังคมในมุมมองของเขานั้นเน้นไปยังผลประโยชน์เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องทางปัญญา อันเป็นการย้ำให้กลุ่มต่างๆ มีจริยธรรมเพื่อส่วนรวมที่ใหญ่และแผ่กว้างไกลกว่าการคิดเพียงเฉพาะส่วน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541 : 53) กล่าวว่า ประชาสังคม คือกลุ่มคนที่รู้สึกตัวเองเป็นกลุ่มเดียวกัน หรือเป็นพวกเดียวกัน กล่าวคือ ประการที่หนึ่งจะต้องสามารถแสดงว่าเป็นอย่างเดียวกัน (Identify) ร่วมกันได้ว่าเราเป็นพวกเดียวกัน ประการที่สอง เรามีความสัมพันธ์กัน โดยไม่รู้จักกันอาศัยบนฐานของสิทธิต้องมีสิทธิบางอย่างและยอมรับซึ่งกันและกัน ลักษณะประชาสังคมของไทยเกิดหลังรัฐ รัฐเกิดขึ้นก่อนแล้วจึงเป็นการจำกัดความ (Define) ว่าเป็นประชาสังคมไทย นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับเรื่องสื่ออย่างยิ่ง ซึ่งการศึกษาที่เป็นสื่อชนิดหนึ่ง ในการที่จะช่วยขับเคลื่อนกิจกรรม ในอนาคตนั้น การที่ประชาสังคมจะใหญ่ขึ้นหรือไม่ ไม่เกี่ยวกับการสนับสนุนของภาครัฐ ตัวของมันเองจะต้องดำเนินการไปเอง คือความสำนึกของประชาสังคมอาจจะมากขึ้น แต่จะเข้มแข็งหรือไม่ขึ้นอยู่กับการจัดองค์ประกอบของฝ่ายประชาชน ฝ่ายประชาสังคมด้วยว่าเรารู้จักจัดองค์กรในการทำอะไรหรือไม่ ถ้าเราไม่จัดองค์กรเลยประชาสังคมเมืองไทยก็จะอ่อนแออย่างนี้

อนุสรณ์ ลิ้มมณี (2542 : 34-36) เห็นว่า ประชาสังคมนั้นมีลักษณะเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มกันโดยสมัครใจของประชาชนเพื่อวัตถุประสงค์หนึ่งๆ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาประโยชน์เฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่ม และการผลักดันเป้าหมายบางประการ การรวมตัวเป็นประชาสังคมที่ว่ามีได้หลายรูปแบบ แต่ในสังคมสมัยใหม่ เครือข่ายความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวมักคำแดงตนเองออกมาเป็นสมาคมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น องค์กรอาสาสมัคร สหภาพแรงงาน กลุ่มผลประโยชน์ และขบวนการทางสังคม โดยที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ การตรวจสอบและจำกัดการใช้อำนาจรัฐเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันนอกจากประชาสังคมในสังคมสมัยใหม่จะมีบทบาทในการเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับสังคมภายในแล้วยังมีส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างสังคมของตนเองกับสังคมอื่นๆ อีกด้วย

อาเนาต์ เซลส์ (Arnaud Sales, 1991 : 309) อธิบายลักษณะสำคัญของประชาสังคมสมัยใหม่ ดังต่อไปนี้

1. ประชาสังคมเป็นที่สำหรับการรวมกลุ่มในรูปแบบของสมาคมและการรวมตัวของสังคม ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่มคน กลุ่มคนกับสถาบันทางสังคม สถาบันทางสังคมกับสถาบันทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ
2. ประชาสังคมเป็นที่สำหรับสร้างสรรค์อัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของสังคม (Social Identities) และรูปแบบการดำเนินชีวิต (Life Styles) แบบใหม่
3. ประชาสังคมอาจมีความหลากหลาย แต่ไม่แตกแยก และเป็นพลังผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง
4. ประชาสังคมเป็นที่สำหรับการก่อตัวของมติมหาชน (Public Opinion) และการต่อสู้ช่วงชิงเพื่อเป็นผู้นำมติมหาชนระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่เป็นผลตามมา

5. ประชาสังคมยังทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงกับรัฐ เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจข้ามชาติ และเชื่อมโยงกันระหว่างกิจกรรมในครอบครัวหรือกิจกรรมภายในของชีวิตประจำวันของผู้คน

6. ประชาสังคมมีความผูกพันลึกซึ้งกับระบอบประชาธิปไตย ในฐานะที่ระบอบการเมืองดังกล่าวเป็นเงื่อนไขประการหนึ่งที่ทำให้ประชาสังคมสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้และพัฒนาต่อไปได้

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2541 : 162) ให้ความหมายของ “ประชาสังคม” ว่าหมายถึงสังคมที่ประชาชนทั่วไปต่างมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนโดยอาศัยองค์การ กลไก กระบวนการและกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้นโดยนัยของความหลากหลายขององค์การนี้ไม่ว่าจะเป็น กลุ่ม องค์กร ชมรม สมาคมซึ่งล้วนแต่มีบทบาทสำคัญต่อการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้นจึงเป็นเสมือนสังคมของประชาชน (Society of Civil) “ประชาสังคม” เป็นส่วนของสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐ ดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและก็ไม่ใช่ภาคธุรกิจซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังผลตอบแทน (กำไร) เป็นสำคัญ

ขณะเดียวกัน กฤษฎา บุญชัย (2542: 35-36) ได้สรุปภาพของประชาสังคมเป็นประเด็นต่างๆ ไว้ดังต่อไปนี้

1. ประชาสังคม คือ พื้นที่การเมืองสาธารณะ (Public Sphere) ของประชาชนซึ่งกำเนิดมาจากการก่อตัวของวัฒนธรรมคนชั้นกลาง และขยายปริมณฑลไปสู่ชนชั้น กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่หลากหลาย และสนใจเข้าร่วมในพื้นที่การเมืองสาธารณะนี้ ดังนั้นประชาสังคม จึงเป็นพื้นที่ที่เกิดกิจกรรม มิได้หมายถึงประชาชนทั้งหมด หรือสังคมทั้งหมด ที่ไม่ได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองสาธารณะ

2. ประชาสังคม คือ กระบวนการของประชาชนในการสร้างพื้นที่การเมืองสาธารณะของตนเอง โดยไม่ตกอยู่ภายใต้พื้นที่สังคมการเมือง (Political Society) ของทุน ดังนั้นประชาสังคมจึงต้องเป็นอิสระจากรัฐและทุน

3. ประชาสังคม คือ เวทีแห่งการต่อสู้ทางอุดมการณ์ของฝ่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ทุนนิยม สังคมนิยม โดยรัฐหรือทุนที่พยายามครอบงำพื้นที่ดังกล่าว แต่ไม่สามารถครอบงำได้ทั้งหมด เวทีแห่งนี้จึงมีความหลากหลาย ซับซ้อน ทั้งขัดแย้งและร่วมมือขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์การต่อสู้ของฝ่ายต่างๆ ซึ่งอาจจะใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธีก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาสังคมนั้นๆ ประชาสังคมจึงไม่ได้มีความหมายเป็นเวทีแห่งความสมานฉันท์อย่างเดียว

4. ประชาสังคม คือ กลุ่มปฏิบัติการ (Actors) ในภาคประชาสังคมไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามเกณฑ์ “ชนชั้น” ที่ใช้ผลประโยชน์ (Economic Interest) เป็นตัวแบ่งตามแนวการวิเคราะห์มาร์กซิสต์แบบเก่า แต่เป็นไปตามแนวที่กริมชี้เสนอ คือ “กลุ่มทางประวัติศาสตร์” (Historical Block) ที่เกิดจากกลุ่มต่างๆ ของชนชั้นต่างๆ มาร่วมมือกันเพื่อต่อสู้กับกลุ่มอื่น ทั้งนี้โดยกลุ่มต่างๆ ต้องการเปลี่ยนแปลง

สังคมนิยมครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ (Hegemony) โดยครอบงำความคิดของประชาชน และกำหนดวัฒนธรรมหลักในสังคม ดังนั้นเราจึงเห็นการเกาะตัวของกลุ่มต่างๆ ข้ามชนชั้นมาจากฐานอุดมการณ์ความคิดมากกว่าเรื่องฐานผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว

จากนิยามประชาสังคมนั้นที่สนทนากันหลายคนดังที่กล่าวมา พอจะมองเห็นความแตกต่างด้านมุมมองและการให้ความสำคัญอยู่บางอย่าง นั่นคือ นักคิดในสายชุมชน เช่น ประเวศ วะสี ชูชัย ศุภวงศ์ ใช้แนวคิดความชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างประชาสังคม การร่วมมือถักทอ ด้วยความสมานฉันท์ การทำงานร่วมกันแบบพันธมิตรหรือเครือข่าย รวมทั้งประเด็นการทำงานร่วมกับรัฐ โดยไม่ได้กล่าวถึง “การปฏิเสธรัฐ” (Civil Disobedience)

พัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย

องค์กรประชาสังคมซึ่งในสังคมไทยได้เรียกขานชื่อไว้หลายอย่างด้วยกัน เช่น องค์กรประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรเอกชนเพื่อการพัฒนา เป็นต้น องค์กรประชาสังคมได้กำเนิดในสังคมไทยมาช้านานและมีพัฒนาการที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ควบคู่กับพัฒนาการทางสังคมทั้งนี้ การทำความเข้าใจถึงกระบวนการทำงานขององค์กรประชาสังคมย่อมเลื่องไม่ได้ที่จะต้องทำความเข้าใจถึงพัฒนาการของสังคมไทยซึ่งในรอบศตวรรษที่ผ่านมา มีวิวัฒนาการที่น่าสนใจดังนี้

เดิมที่ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์การตัดสินใจในภาครัฐขึ้นอยู่กับสถาบันกษัตริย์จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2475 ซึ่งสถาบันกษัตริย์ได้อยู่ใต้รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศแต่ยังทรงอำนาจในฐานะที่สักการะและทรงอยู่เหนือการเมืองสำหรับการปกครองได้ผ่องถ่ายไปยังรัฐบาลซึ่งในช่วงเริ่มต้นมักมีการรัฐประหารโดยกลุ่มทหารอย่างบ่อยครั้งเพื่อเข้าสู่อำนาจสูงสุดคือตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยต่างคนเชื่อว่า กลุ่มตนเองและพวกพ้องมีประสิทธิภาพสูงกว่ารัฐบาลชุดเดิมทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตามภาคประชาชนก็เข้มแข็งขึ้น โดยมีการเคลื่อนไหวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงผู้นำประเทศครั้งแรกคือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และบทบาทของทหารในการปกครองประเทศค่อยๆ ลดน้อยลงจนกระทั่งการรัฐประหารครั้งล่าสุดคือ 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยคณะทหารกลุ่มที่เรียกตนเองว่าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แต่ไม่สามารถรักษาอำนาจไว้ได้เมื่อภาคประชาชนชุมนุมประท้วงใหญ่อย่างต่อเนื่องจนเกิดการปะทะกันระหว่างทหารกับประชาชนในระหว่างวันที่ 17-19 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 และได้ก่อให้เกิดกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ.2540 ที่มีลักษณะพิเศษคือ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และให้อำนาจกับภาคประชาชนในการตรวจสอบและถ่วงดุลกับภาคการเมือง

ภายใต้บริบททางสังคมดังกล่าวได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อองค์กรประชาสังคมทั้งในด้านของการก่อเกิดกิจกรรม และกระบวนการทำงาน ซึ่งแตกต่างกันตามยุคตามสมัย ทั้งนี้ได้มีผู้จำแนกไว้หลายท่าน (การจำแนกยุคสมัยขององค์กรประชาสังคมได้มีการจำแนกไว้หลายท่าน ซึ่งในช่วงก่อนทศวรรษที่ผ่านมา คำว่า “องค์กรประชาสังคมหรือองค์กรพัฒนาเอกชน” ยังไม่แพร่หลายมากนัก ดังนั้นจึงเป็นช่วงที่เอกสารดังกล่าวมีไม่มากนักและการรับรู้ของผู้คนยังจำกัดอยู่ในแวดวงวิชาการและบุคคลที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งคำว่าองค์กรประชาสังคม ได้ถูกบรรจุไว้ในกฎหมายครั้งแรกคือในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ซึ่งในกฎหมายดังกล่าวเรียกว่า องค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมในช่วงนี้ความเข้าใจเรื่ององค์กรประชาสังคมจึงเพิ่มมากขึ้น มีการศึกษาวิจัยและเผยแพร่งานวิจัยทำให้การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับองค์กรประชาสังคมเพิ่มสูงขึ้น (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2555 : 14)

ทฤษฎีการก่อรูปประชาสังคม

สถานภาพและบทบาทขององค์กรประชาสังคมอธิบายได้ด้วยทฤษฎี 4 ทฤษฎี คือ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2555 : 46 – 47)

1. ทฤษฎีรัฐสวัสดิการ ทฤษฎีนี้เชื่อว่า สถานภาพและบทบาทขององค์กรประชาสังคมขึ้นอยู่กับการที่รัฐสามารถให้สวัสดิการสังคมแก่ประชาชนมากน้อยเพียงใด ทฤษฎีสอดคล้องกับมิตติการมองมิติที่สองที่กล่าวถึงแล้ว ถ้าสังคมใดมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจสูง และรัฐสามารถจัดสวัสดิการทางสังคมให้แก่ประชาชนได้ บทบาทขององค์กรประชาสังคมก็จะน้อย เพราะสังคมไม่มีความต้องการในขณะเดียวกัน สังคมที่พัฒนาแล้วและรัฐบาลจัดเก็บภาษีได้รวมถึงประชาชนมีเงินเหลือใช้ปัจเจกชนหลายคนก็ยังคงต้องการจะตอบสนองความต้องการของสังคมด้วยตนเองมีการบริจาคให้แก่ผู้ยากจนในกรณีนี้สวัสดิการทางสังคมจะเห็นได้ทั้งในรูปของภาครัฐและภาคเอกชน แต่ในประเทศด้อยพัฒนาที่รัฐไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ บางครั้งบทบาทและสถานภาพขององค์กรทางสังคมก็ยังไม่ได้รับการยอมรับเนื่องจากนโยบายของรัฐด้านอื่นที่เข้ามาสกัดกั้นการเติบโตขององค์กรทางสังคม กรณีของประเทศไทย ช่วงรัฐบาลเผด็จการ นโยบายเรื่องความมั่นคงของชาติทำให้รัฐควบคุมการจัดตั้งสมาคม มูลนิธิ และองค์กรทางสังคมรูปแบบอื่น

2. ทฤษฎีพหุลักษณะ ในสังคมที่มีกลุ่มคนที่หลากหลายทางวัฒนธรรม โดยทั่วไปรัฐไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและสังคมได้อย่างทั่วถึง เพราะมีความต้องการที่แตกต่างกัน ส่วนในสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจแบบตลาด กลไกตลาดควรทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการทางสังคม โดยการจัดบริการ แต่ถ้ากลไกตลาดล้มเหลวและรัฐก็ล้มเหลว องค์กรทางสังคมที่จัดตั้งขึ้นโดยและ/หรือเพื่อกลุ่มทางสังคมนั้นๆ จะช่วยตอบสนองความต้องการเฉพาะกลุ่มได้ดี ถ้ารัฐให้อิสระให้องค์กรทางสังคมเกิดได้ องค์กรทางสังคมเหล่านี้จะช่วยเสริมงานที่รัฐพึงทำแต่

ทำไม่ได้เป็นอย่างดี ในกรณีประเทศไทยแม้ในช่วงที่องค์กรทางสังคมถูกควบคุมโดยรัฐในช่วงเผด็จการ องค์กรทางศาสนาคริสต์ และสมาคมแซ่ของคนจีน สามารถทำหน้าที่ให้บริการทางสังคมค่อนข้างดี โรงพยาบาลก่อตั้งโดยกลุ่มคริสต์ เช่น โรงพยาบาลคริสเตียน โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ และโรงพยาบาลแมคเคน ที่รักษาผู้ป่วยโรคเรื้อน คือตัวอย่างที่เห็นได้ชัด โรงเรียนคริสต์ที่มีชื่อเสียงก็เช่นเดียวกัน ในระยะแรกๆ โรงเรียนเหล่านี้เก็บค่าเล่าเรียนในอัตราเดียวกับโรงเรียนของรัฐ และทำหน้าที่ให้บริการทางสังคมได้ดี

คนจีนที่อพยพมาจากเมืองจีนต้องการที่พึ่ง ทั้งในเรื่องที่อยู่อาศัยและการมีงานทำสมาคม/มูลนิธิจีนที่ก่อตั้งตามกลุ่มภาษาพูด เช่น สมาคมไหหลำ สมาคมจีนและ ฯลฯ หรือสมาคมตระกูล ionic ตระกูล ฯลฯ ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ยากไร้ในกลุ่มของตนได้เป็นอย่างดี ทรายใดที่กิจกรรมอยู่ในรูปการกุศล รัฐบาลเผด็จการยอมให้ดำเนินการให้

3. ทฤษฎีผู้ประกอบการกิจการที่มีสำนึกทางสังคมถ้าความต้องการทางสังคมมีมาก และรัฐไม่สามารถตอบสนองได้ ขณะเดียวกันองค์กรทางสังคมบางองค์กรไม่สามารถดำเนินการในลักษณะการกุศลได้ การจัดตั้งองค์กรเพื่อให้บริการโดยคิดค่าบริการราคาต่ำ (Fee for Service) ก็เป็นทางเลือกได้ องค์กรทางสังคมในลักษณะนี้อาจมีลักษณะคาบเกี่ยวกับกลุ่มหนึ่งและสองที่กล่าวมาแล้ว แต่มีการจัดการในลักษณะกึ่งธุรกิจกึ่งการกุศล องค์กรเหล่านี้จะค่อยๆ กลายเป็นองค์กรเชิงธุรกิจถ้าการพัฒนาทางเศรษฐกิจเติบโตมากขึ้น

4. ทฤษฎีประชาสังคม ในสังคมที่มีลักษณะเป็นประชาสังคม องค์กรประชาสังคมทำหน้าที่เป็นกลไกตรวจสอบการทานของหน่วยต่างๆ ประชาสังคมคือสังคมที่มีองค์ประกอบย่อยแยกต่างหาก จากกลไกรัฐ และกลุ่มย่อยหรือกลุ่มองค์กรสังคมเหล่านี้มีวิสัยทัศน์ในเรื่องการพัฒนาทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับเรื่องจริยธรรม (Seligman, 1993 : 81-83) คนในฐานะสมาชิกของสังคมเป็นปัจเจกบุคคล และสาธารณชนพร้อมๆ กัน บางครั้งปัจเจกชนต้องเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนที่เป็นสาธารณะและส่วนที่เป็นปัจเจก อาจส่งผลให้ปัจเจกชนเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะในฐานะสมาชิกขององค์กรประชาสังคม เพื่อตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและภาคธุรกิจ ไม่ให้เอาใจเอาเปรียบ ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล หรือค้ำกำไรเกินควรได้ ความคิดเรื่องประชาสังคมกับธรรมชาติ และบทบาทขององค์กรประชาสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะมีองค์ประกอบร่วมกันหลายองค์ประกอบ ที่เห็นได้ชัดคือการยอมรับว่าสังคมมีความหลากหลาย ความซับซ้อนและองค์กรประชาสังคมควรเป็นตัวจักรช่วยสร้างพลังให้เกิดการขับเคลื่อนเพื่อนำสังคมไปสู่ภาวะที่ดีกว่าเดิม องค์กรประชาสังคมเป็นรูปแบบหนึ่งของการรวมพลังของปัจเจกเป็นกลุ่มย่อยๆ อีกระยะจากภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน

พัฒนาการประชาสังคมในประเทศไทยในทัศนะของผู้วิจัย สามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงใหญ่ คือ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2555 : 47)

1. การก่อรูปองค์กรประชาสังคม ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และรัฐบาลเผด็จการทหาร องค์กรประชาสังคมทำหน้าที่บริการสังคมให้ความช่วยเหลือรูปการกุศลเป็นส่วนใหญ่ องค์กรทำงานในช่วงนี้เป็นองค์กรขนาดเล็ก ดำเนินการโดยชนชั้นสูงในรูปขององค์กรทางศาสนา เพื่อการทำบุญเป็นงานการกุศล มีลักษณะสนับสนุนรัฐบาลเนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถให้สวัสดิการสังคมแก่ประชาชนได้เพียงพอ องค์กรเหล่านี้จึงช่วยเสริมภาพลักษณ์ของรัฐบาลให้ดูดีขึ้น แต่มีบทบาทต่อสังคมโดยรวมไม่มาก เพราะจำนวนองค์กรมีจำกัด ดำเนินกิจกรรมเป็นครั้งคราว เช่น เมื่อเกิดอุบัติเหตุ หรือเหตุอุกฉิมหรือในรูปของการให้ทุนการศึกษาและการบริจาคให้โรงพยาบาล ผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ยากไร้เป็นครั้งคราว อาจวิเคราะห์จากบทบาทของกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในช่วงนี้ด้วย ทฤษฎีรัฐสวัสดิการ (Welfare State Theory) ซึ่งมองว่าองค์กรสาธารณประโยชน์ทำหน้าที่ให้บริการในสังคมที่รัฐให้สวัสดิการแก่ประชาชนไม่ได้เพียงพอเพียง

นอกจากนี้ ในช่วงนี้ยังมีสมาคมเช่าและสมาคมจีนที่จัดตั้งขึ้นตามภาษาพูด ซึ่งมีบทบาทคอยให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มต่างๆ ที่เป็นพวกเดียวกัน เช่น เช่าเดียวกัน พุทธศาสนาเดียวกัน หรือนับถือศาสนาเดียวกัน บทบาทขององค์กรเหล่านี้อธิบายได้ด้วยทฤษฎีพหุลักษณะ (Heterogeneity Theory) ซึ่งมองว่าในสังคมที่มีกลุ่มคนที่หลากหลายทางวัฒนธรรม การตอบสนองความต้องการของประชาชน และสังคมโดยรัฐทำได้ไม่ทั่วถึงเพราะมีความต้องการที่แตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกันเมื่อประเทศชาติ ยังยากจน กลไกตลาดก็ไม่สามารถทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการทางสังคมได้ กลุ่มทางสังคม จึงทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการให้แก่กลุ่มของตน

กล่าวโดยสรุปคือ ในช่วงของการสร้างรัฐชาติในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นโยบายของรัฐเน้นเรื่องการสร้างความมั่นคงของชาติพร้อมๆ กับการนำอุดมการณ์พัฒนาแนวทุนนิยม มาใช้ รัฐบาลจึงควบคุมองค์กรประชาสังคมให้ทำหน้าที่ส่งเสริมอำนาจรัฐบาลเท่านั้น เห็นได้ชัดในการควบคุมพฤติกรรมของสมาคมศาสนาและสมาคมคนจีนถูกควบคุมให้มีบทบาททางด้านบริการทางสังคมเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้องค์กรเหล่านี้ทำหน้าที่ทางการเมืองโดยดำเนินการช่วยเหลือฝ่ายตรงข้าม คือ กระบวนการคอมมิวนิสต์ซึ่งแพร่หลายอยู่ทั่วไปในขณะนั้น

2. การก่อรูปองค์กรประชาสังคมในช่วง พ.ศ. 2510 – 2535

การเคลื่อนไหวขององค์กรประชาสังคมเกิดขึ้นอย่างช้าๆ ภายใต้รัฐบาลทหารกลายเป็น การรวมตัวเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐและอำนาจเผด็จการ จนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และการเปิดตัวขององค์กรพัฒนาเอกชน หลัง 6 ตุลาคม 2519 หลายองค์กรปิดตัวลง และหลายองค์กรเปิดตัวใหม่ เมื่อรัฐบาลประกาศนโยบาย 66/23 ช่วงนี้คือช่วงการเรียนรู้หาความหมาย หาคำตอบเกี่ยวกับการพัฒนา

ระยะหนึ่งมองว่าคำตอบอยู่ที่ชุมชน อยู่ที่หมู่บ้าน กิจกรรมเน้นที่การพัฒนาชนบทและเมือง รวมทั้ง การดูแลกลุ่มคือโอกาสต่างๆ แต่เกิดการปรับแนวคิดจากการให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ในระดับ บัณฑิตบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มเป็นการขยายขอบเขตการทำงานบัณฑิตบุคคลสู่ชุมชนและสังคมเปลี่ยนจาก การพัฒนาคนเป็นการพัฒนาชุมชนและสังคม

การทำงานขยายตัว มีองค์กรใหม่ๆ เกิดขึ้นและมีการทำงานเป็นเครือข่ายเกิดคณะทำงาน และองค์กรเครือข่ายทำหน้าที่ประสานงานและผลักดันนโยบายด้านต่างๆ ตัวอย่างคือ เครือข่ายองค์กร ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเริ่มจากกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและขยายเพิ่มเป็นการคัดค้าน โครงการพัฒนา ที่ทำลายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายองค์กรด้านเด็กซึ่งเริ่มจากกิจกรรมเรื่องการศึกษา ดูแลสุขภาพ อนามัยและภาวะโภชนาการของเด็ก และขยายเพิ่มไปทำงานด้านสิทธิ ดูแลเด็กในภาวะยากลำบาก เด็กถูกทารุณ แรงงานเด็กตลอดจนการจัดการศึกษารูปแบบต่างๆ สำหรับชุมชนและสังคม กรณีกิจกรรม ด้านเด็กเกิดการขยายงานโดยการขยายประเด็น ในมิติที่เกี่ยวกับเด็กเพิ่มมากขึ้น และขยายขอบเขต ของการให้นิยามกลุ่มเด็กเพิ่มจากเด็กในโรงเรียนเป็นเด็กในชุมชนซึ่งอาจอยู่ในโรงเรียนและนอก โรงเรียน และขยายเพิ่มจากการดูแลการศึกษาสำหรับเด็กเป็นการจัดการศึกษาให้กับทุกคนในสังคม

การวิเคราะห์กิจกรรมในช่วงนี้ คือ การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีประชาสังคม (Civil Society Theory) ซึ่งมองว่าในสังคมประชาธิปไตยหรือกึ่งประชาธิปไตย องค์กรทางสังคมจะทำหน้าที่เป็น กลไกตรวจสอบการทำงานของหน่วยต่างๆ องค์กรเหล่านี้ให้ความสำคัญกับเรื่องจริยธรรมหรือความ ถูกต้องทางสังคม ตลอดจนเน้นเรื่องความรับผิดชอบทางสังคม บางครั้งปัจเจกชนต้องเสียสละความสุข ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนปัจเจกบุคคลและส่วนสาธารณะ ต้องสอดคล้องกัน ปัจเจกชนสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะและมีสำนึกสาธารณะ ทำหน้าที่ ตรวจสอบการทำงานภาครัฐและภาคธุรกิจไม่ให้เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ขจัดคอร์รัปชัน และสร้างสังคม ที่สงบสุข

ในช่วงนี้ ปรากฏการณ์ที่สำคัญคือการปรับแนวคิดการทำงานแบบต่างคนต่างทำระดับ องค์กร ซึ่งเน้นการพัฒนาองค์กรทั้งที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรการกุศลเป็นการรวมตัว เป็นเครือข่ายเพื่อเคลื่อนไหวร่วมกัน ทำให้มีพลังและเป็นจุดเริ่มของการเกิดขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคม (Social Movement) ผลงานที่เห็นชัดเจนคือ การเคลื่อนไหวต่อต้านพลเอกสุจินดา คราประยูร และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ รวมไปถึงการเคลื่อนไหวให้เกิดกระบวนการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ตามมา หลังจากนั้น

3. การก่อรูปองค์กรประชาสังคมช่วง พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน

นายอนันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี มีนโยบายสนับสนุนองค์กรประชาสังคม การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเครือข่ายทำงานทั้งระดับชาติและระดับ

ข้ามชาติ ในระดับชาติการเคลื่อนตัวเรียกหรือรัฐธรรมนุญ กระบวนการร่างรัฐธรรมนุญ คือตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม การเคลื่อนตัวระดับข้ามชาติเกิดจากการขยายตัวของทุนนิยมข้ามชาติ หรือกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบทางสังคมสูง ภายในประเทศเดียวกันความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจนมีเพิ่มมากขึ้น ระดับระหว่างประเทศช่องว่างระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนามีเพิ่มมากขึ้น

แต่ที่จริงแล้วสหประชาชาติได้ยอมรับว่า การพัฒนาแนวเสรีนิยมและกระบวนการโลกาภิวัตน์ (ทางเศรษฐกิจ) มีผลต่อการพัฒนาของประเทศต่างๆ ในโลกทั้งทางบวกและทางลบ UNDP ให้นิยามกระบวนการโลกาภิวัตน์ในรายงาน Human Development Report 1999 ของ UNDP ดังนี้

กระบวนการโลกาภิวัตน์ คือ การเปลี่ยนแปลงที่มีพลังมากในช่วงทศวรรษสุดท้ายของสหัสวรรษที่ 20 และมีอิทธิพลในยุคสมัยใหม่ในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติ ระหว่างระบบเศรษฐกิจและผู้คน โลกาภิวัตน์ช่วยเพิ่มการติดต่อของผู้คนระหว่างรัฐชาติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี วัฒนธรรม และธรรมาภิบาล ในขณะที่เดียวกันโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการแยกส่วนในกระบวนการผลิตตลาดแรงงาน องค์กรการเมืองและสังคม และมีผลในด้านลบโดยผลักดันคนบางกลุ่มออกจากกระบวนการทางสังคมด้วย

สหประชาชาติได้เสนอแนวคิดเรื่องการพัฒนาโดยใช้คนเป็นศูนย์กลางในหลายรูปแบบผ่านองค์กรต่างๆ ขององค์กรสหประชาชาติ จุดแรกๆ ที่สำคัญคือการประกาศส่งเสริมการรวมตัวและขยายตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม ในการประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมมนุษย์ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ในปี ค.ศ. 1972 การส่งเสริมขององค์กรสหประชาชาติผ่านเครือข่ายองค์กรต่างๆ ได้รับการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจหลายๆ ประเทศด้วย ดังจะเห็นได้ว่าองค์กรพัฒนาเอกชนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNICEF, UNIFEM, FAO, ILO, UNDP ฯลฯ จากสถานทูตหรือรัฐบาลของประเทศมหาอำนาจผ่านหน่วยงาน เช่น USAID, CIDA, SIDA, NOVIB, DANED/DANIDA, GTZ ฯลฯ รวมทั้งจากองค์กรสาธารณประโยชน์เอกชนที่เป็นองค์กรศาสนาที่มีเครือข่ายอยู่ทั่วโลก เช่น Christian Aid, Catholic Relief ฯลฯ

เป็นที่ชัดเจนว่า การเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาภาคเอกชนในประเทศต่างๆ เป็นการเคลื่อนไหวระดับโลกในรูปของกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางสังคม โดยการสนับสนุนทางงบประมาณจากองค์กรข้ามชาติทั้งระดับทวีปภาคี พหุภาคี สหประชาชาติ องค์กรศาสนา/สาธารณประโยชน์ข้ามชาติ เครือข่ายอาจก่อตัวขึ้นภายในประเทศและขยายตัวเพื่อประสานกับองค์กรต่างชาติ หรือเครือข่ายอาจเริ่มจากนอกประเทศและมาตั้งองค์กรสมาชิกสาขาขึ้นในประเทศในภายหลัง การรวมตัวจัดตั้งเครือข่ายทำให้เกิดขบวนการทางสังคมที่เคลื่อนไหวในมิติต่างๆ เช่น สิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน สุขภาพอนามัย และเป็นส่วนย่อยของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ

กิจกรรมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ปรากฏชัดเจนมากในขณะนี้คือ ขบวนการต่อต้านโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ และอำนาจเหนือรัฐ โดยเฉพาะสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก องค์การการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารการพัฒนาแห่งเอเชีย กิจกรรมในช่วงนี้เคลื่อนตัวจากการต่อต้านอำนาจรัฐในช่วงก่อน มาเป็นการต่อต้านทุนนิยมในรูปแบบของบริษัทข้ามชาติและอำนาจเหนือรัฐ แนวทางการทำงานคือการส่งเสริมการสร้างและเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับองค์กรประชาชน สร้างความเข้มแข็งให้องค์กรท้องถิ่น กรณีประเทศไทยตัวอย่างที่ชัดเจนคือ ขบวนการสมัชชาคนจนและเครือข่ายองค์กรท้องถิ่นที่ฝึกพลังเพื่อต่อต้านโครงการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่

ทัศนคติ

ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินคำว่า Aptus แปลว่า โน้มเอียง ซึ่งนักวิชาการแต่ละท่านได้ให้ความหมายของทัศนคติ ไว้อย่างแตกต่างกันตามทรรศนะของตน ดังนี้

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545 : 138) ให้ความหมายทัศนคติว่า ทัศนคติ คือ สภาวะความพร้อมทางจิตที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มของพฤติกรรมบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของ สถานการณ์ต่างๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง และสภาวะความพร้อมทางจิตนี้จะต้องอยู่บนานพอสมควร

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2541 : 64) กล่าวไว้ว่าทัศนคติ คือ ผลผสมผสานระหว่างความนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด คนใดคนหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งๆ ซึ่งออกมาในทางประเมินค่าอันอาจเป็นไปในทางยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้ และความรู้สึกเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งขึ้น

พงศ์ หรดาล (2540 : 42) ให้ความหมายของทัศนคติว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึก ความคิดเห็น และพฤติกรรมของคนงานที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร กลุ่มคน องค์กรหรือสภาพแวดล้อมอื่นๆ โดยการแสดงออกในลักษณะของความรู้สึกหรือท่าทีในทางยอมรับหรือปฏิเสธ

นิวสตรอม และเดวิส (Newstrom and Devis. 2002 : 207) ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือความรู้สึกหรือความเชื่อ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ตัดสินว่า พนักงานรับรู้สภาวะแวดล้อมของพวกเค้าอย่างไร และผูกพันกับการกระทำของพวกเค้า หรือมีแนวโน้มของการกระทำอย่างไร และสุดท้ายมีพฤติกรรมอย่างไร

ฮอร์นบี (Hornby. 2001 : 62) ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ คือ วิธีทางที่คุณคิดหรือรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือคนใดคนหนึ่ง และวิธีทางที่คุณประพฤติต่อใครหรือคนใดคนหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคุณคิดหรือรู้สึกอย่างไร

กิบสัน (Gibson, 2000 : 102) ให้ความหมายของทัศนคติว่า ทัศนคติ คือ ตัวตัดสินพฤติกรรม เป็นความรู้สึกเชิงบวกหรือเชิงลบ เป็นสภาวะจิตใจในการพร้อมที่จะส่งผลกระทบต่อการตอบสนองของบุคคลนั้นๆ ต่อบุคคลอื่นๆ ต่อวัตถุหรือต่อสถานการณ์ โดยที่ทัศนคตินี้สามารถเรียนรู้หรือจัดการได้โดยใช้ประสบการณ์

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดหรือความเชื่อ และแนวโน้มที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคล เป็นปฏิกิริยาโต้ตอบ โดยการประมาณค่าว่าชอบหรือไม่ชอบ ที่จะส่งผลกระทบต่อการตอบสนองของบุคคลในเชิงบวกหรือเชิงลบต่อบุคคล สิ่งของ และสถานการณ์ ในสภาวะแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ โดยที่ทัศนคตินี้ สามารถเรียนรู้ หรือจัดการได้โดยใช้ประสบการณ์ และทัศนคตินั้นสามารถที่จะรู้ หรือถูกตีความได้จากสิ่งที่คนพูดออกมาอย่างไม่เป็นทางการ หรือจากการสำรวจที่เป็นทางการ หรือจากพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น

ลักษณะของทัศนคติ

นักจิตวิทยาได้ศึกษาความหมายที่แตกต่างกัน กล่าวได้ว่าลักษณะรวมๆ ของทัศนคติที่ทำให้เกิดความเข้าใจทัศนคติให้ดีขึ้น ซึ่งลักษณะของทัศนคติ สรุปได้ดังนี้ (ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545 : 138)

1. ทัศนคติเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้
2. ทัศนคติดีมีลักษณะที่คงทนถาวรอยู่นานพอสมควร
3. ทัศนคติดีมีลักษณะของการประเมินค่าอยู่ในตัว คือ บอกลักษณะดีหรือไม่ดี ชอบหรือไม่ชอบ เป็นต้น
4. ทัศนคติทำให้บุคคลที่เป็นเจ้าของพร้อมที่จะตอบสนองต่อที่หมายของทัศนคติ
5. ทัศนคติดีบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับสิ่งของและบุคคลกับสถานการณ์ นั่นคือ ทัศนคติดีย่อมมีที่หมายนั่นเอง

องค์ประกอบของทัศนคติ

จากการตรวจเอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบของทัศนคติ พบว่า มีผู้เสนอความคิดไว้ 3 แบบ คือ ทัศนคติแบบ 3 องค์ประกอบ ทัศนคติแบบ 2 องค์ประกอบ และทัศนคติแบบ 1 องค์ประกอบ ดังนี้ (ธีรยุทธ บุญมี, 2547 : 20)

1. ทัศนคติดีมี 3 องค์ประกอบ แนวคิดนี้จะระบุว่า ทัศนคติดีมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่
  - 1.1 องค์ประกอบด้านปัญญา (Cognitive Component) ประกอบด้วยความเชื่อ ความรู้ ความคิด และความคิดเห็น
  - 1.2 องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) หมายถึงความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ หรือทำทางที่ดีหรือไม่ดี
  - 1.3 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้มหรือความพร้อมที่บุคคลจะปฏิบัติ

2. ทักษะที่มี 2 องค์ประกอบ แนวคิดนี้จะระบุว่า ทักษะที่มี 2 องค์ประกอบ ได้แก่
  - 2.1 องค์ประกอบด้านปัญญา (Cognitive Component)
  - 2.2 องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component)
3. ทักษะที่มีองค์ประกอบเดียว แนวคิดนี้จะระบุว่า ทักษะที่มีองค์ประกอบเดียว คือ อารมณ์ความรู้สึกในทางชอบหรือไม่ชอบที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

แชรอน และ ซีอัล (Sharon and Saul, 1996 : 370) ได้กล่าวเอาไว้ว่า ทักษะ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้าน ความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Component) หมายถึง ความเชื่อเชิงการประเมินเป้าหมาย โดยอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ จินตนาการ และการจำ
2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกในทางบวก หรือลบ หรือทั้งบวก และลบต่อเป้าหมาย
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้มของพฤติกรรม หรือแนวโน้มของการแสดงออกต่อเป้าหมาย

กิบสัน (Gibson, 2000 : 103) กล่าวว่า ทักษะ เป็นส่วนที่ยึดติดแน่นกับบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งบุคคลเราจะมีทักษะที่เป็นโครงสร้างอยู่แล้ว ทางด้านความรู้สึก ความเชื่อ อันใดอันหนึ่งโดยที่องค์ประกอบนี้ จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบหนึ่ง ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในอีกองค์ประกอบหนึ่ง ซึ่งทักษะ 3 องค์ประกอบ มีดังนี้

1. ความรู้สึก (Affective) องค์ประกอบด้านอารมณ์หรือความรู้สึกของทักษะ คือ การได้รับการถ่ายทอด การเรียนรู้มาจากพ่อ แม่ ครู หรือกลุ่มของเพื่อนๆ

2. ความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive) องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจของทักษะ ประกอบด้วย การรับรู้ของบุคคล ความคิดเห็น และความเชื่อของบุคคล หมายถึงกระบวนการคิด ซึ่งเน้นไปที่การใช้เหตุผล และตรรกะ องค์ประกอบที่สำคัญของความรู้ ความเข้าใจ คือความเชื่อในการประเมินผลหรือความเชื่อที่ถูกประเมินผลไว้แล้ว โดยตัวเองประเมิน ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะแสดงออกมาจากความประทับใจในการชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นรู้สึกต่อสิ่งของ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

3. พฤติกรรม (Behavioral) องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจของทักษะ หมายถึง แนวโน้มหรือความตั้งใจ (Intention) ของคนที่จะแสดงบางสิ่งบางอย่างหรือที่จะกระทำ (ประพฤติ) บางสิ่งบางอย่างต่อคนใดคนหนึ่ง สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางใดทางหนึ่ง เช่น เป็นมิตรให้ความอบอุ่น ก้าวร้าว เป็นศัตรู เป็นต้น โดยที่ความตั้งใจนี้อาจจะถูกวัด หรือประเมินออกมาได้จากการพิจารณาองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมของทักษะ

เชิร์กเมอร์เมอร์ฮอร์น (Schermerhorn, 2000 : 76) กล่าวว่า ทักษะคิดประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Component) คือ ทักษะคิดที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และข้อมูลที่บุคคลคนหนึ่งมี ซึ่งความเชื่อจะแสดงให้เห็นถึงความคิดของคน หรือสิ่งของและข้อสรุปที่บุคคลได้มีต่อบุคคลหรือสิ่งของนั้นๆ เช่น งานของฉันขาดความรับผิดชอบ เป็นต้น

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affective Component) คือ ความรู้สึกเฉพาะอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับผลกระทบส่วนบุคคล ซึ่งได้จากสิ่งเร้าหรือสิ่งที่เกิดก่อนทำให้เกิดทัศนคตินั้นๆ เช่น ฉันไม่ชอบงานของฉัน เป็นต้น

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) คือ ความตั้งใจที่จะประพฤติในทางใดทางหนึ่ง โดยมีรากฐานมาจากความรู้สึกเฉพาะเจาะจงของบุคคล หรือทัศนคติของบุคคล เช่น ฉันกำลังไปทำงานของฉัน เป็นต้น

ลอนดอน และเดลลา บิททา (Loudon and Della Bitta, 1993 : 425) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของทัศนคติที่สำคัญ 4 ประการดังนี้

1. หน้าที่ในการปรับตัว (Adjustment Function) ทัศนคติช่วยให้เราปรับตัวเข้าหาสิ่งที่ทำให้ได้รับความพึงพอใจหรือได้รางวัลขณะเดียวกันก็หลีกเลี่ยงต่อสิ่งที่ไม่ปรารถนาไม่พอใจหรือให้โทษ นั่นคือยึดแนวทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองมากที่สุด และหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นโทษให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด ซึ่งช่วยในการปรับตัวของแต่ละบุคคลให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเกิดความพอใจ คือ เมื่อเราเคยมีประสบการณ์ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาก่อน และเราได้ประสบกับสิ่งนั้น เราจะพัฒนาการตอบสนองของเราในทิศทางที่เราต้องการ

2. หน้าที่ในการป้องกันตน (Ego Defensive Function) ทัศนคติช่วยปกป้องภาพลักษณ์แห่งตน (Ego or Self Image) ต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ และแสดงออกมาเป็นกลไกที่ป้องกันตนเอง ใช้ในการปกป้องตัวเองโดยการสร้างความนิยมนับถือตนเอง หลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ไม่พอใจ หรือสร้างทัศนคติขึ้นมาเพื่อรักษาหน้า

3. หน้าที่ในการแสดงออกของค่านิยม (Value Expressive Function) ในขณะที่ทัศนคติที่ปกป้องตนเองได้สร้างขึ้นเพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของตนเอง หรือเพื่อปิดบังทัศนคติที่แท้จริงไม่ให้ปรากฏแต่ทัศนคติที่ทำหน้าที่แสดงออกถึงค่านิยมพยายามแสดงลักษณะที่แท้จริงของตนเองทำหน้าที่ให้บุคคลแสดงค่านิยมของตนเอง เป็นการแสดงออกทางทัศนคติที่จะสร้างความพอใจให้กับบุคคลที่แสดงทัศนคตินั้นออกมา เพราะเป็นการแสดงค่านิยมพื้นฐานที่แต่ละบุคคลพอใจ

4. หน้าที่ในการแสดงออกถึงความรู้ (Knowledge Function) มนุษย์ต้องการเกี่ยวข้องกับวัตถุต่างๆรอบข้าง ดังนั้น จึงต้องแสวงหาความมั่นคง ความหมาย ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้น ทักษะคิดเป็นสิ่งที่ใช้ประเมินและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และเป็นมาตรฐานเปรียบเทียบหรือเป็นขอบเขตแนวทางสำหรับอ้างอิงเพื่อหาทางเข้าใจให้สามารถเข้าใจ โลกและสิ่งแวดล้อมได้ง่ายๆ ขึ้น เพราะคนเราได้รับรู้แล้วครั้งหนึ่งก็จะเก็บประสบการณ์เหล่านั้นๆ ไว้เป็นส่วนๆ เมื่อเจอสิ่งใหม่จะนำประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมมาเป็นกรอบอ้างอิงว่าสิ่งใดควรรับรู้ สิ่งใดควรหลีกเลี่ยง ซึ่งทักษะคิดช่วยให้คนเราเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัวเรา โดยสามารถตีความหรือประเมินค่าสิ่งที่อยู่รอบตัวได้

ประเภทของทัศนคติ

การแสดงออกทางทัศนคติสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ (ดารณี พานทอง, 2542 : 43)

1. ทัศนคติในทางบวก (Positive Attitude) คือ ความรู้สึกต่อสิ่งแวดล้อมทางที่ดีหรือยอมรับความพอใจ เช่น นักศึกษาที่มีทัศนคติที่ดีต่อการ โฆษณา เพราะวิชาการ โฆษณาเป็นการให้บุคคลได้มีอิสระทางความคิด

2. ทัศนคติในทางลบ (Negative Attitude) คือ การแสดงออกหรือความรู้สึกต่อสิ่งแวดล้อมในทางที่ไม่พอใจ ไม่ดี ไม่ยอมรับ ไม่เห็นด้วย เช่น นิดไม่ชอบคนเลี้ยงสัตว์ เพราะเห็นว่าทารุณสัตว์

3. การไม่แสดงออกทางทัศนคติ หรือมีทัศนคติเฉยๆ (Negative Attitude) คือ มีทัศนคติเป็นกลางอาจจะเพราะว่าไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ หรือในเรื่องนั้นๆ เราไม่มีแนวโน้มทัศนคติอยู่เดิมหรือไม่มีแนวโน้มทางความรู้ในเรื่องนั้นๆ มาก่อน เช่น เรามีทัศนคติที่เป็นกลางต่อผู้ไม่โครเวฟ เพราะเราไม่มีความรู้เกี่ยวกับโทษหรือคุณของผู้ไม่โครเวฟมาก่อน

จะเห็นได้ว่าการแสดงออกของทัศนคตินั้น เกิดจากการก่อตัวของทัศนคติที่สะสมไว้เป็นความคิดและความรู้สึก จนสามารถแสดงพฤติกรรมต่างๆ ที่มีต่อข้อมูลข่าวสาร และการเปิดรับรายการกรองสถานการณ์ที่ได้รับมา ซึ่งเป็นไปได้ทั้งเชิงบวก และเชิงลบ ทัศนคติ มีผลให้มีการแสดง พฤติกรรมออกมาตามทัศนคติต่อสิ่งนั้น

คนพิการ

ความหมายของคนพิการ

มีผู้ให้ความหมายของคนพิการไว้ต่างๆ ซึ่งสรุปจากนักคิดหลายคน ดังนี้

สุรางรัตน์ วศินารมณ และคณะ (2534 : 10) ให้คำนิยามว่า คนพิการ หมายถึง ผู้ซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย สมองและจิตใจ จนทำให้ไม่สามารถ ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน และดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับคนปกติได้

คารุณี อุทัยรัตนกิจ (2538 : 5) กล่าวว่า คนพิการ หมายถึง คนที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องของร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ซึ่งความผิดปกตินี้อาจรุนแรงส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการด้านร่างกายและจิตใจได้

พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 (2534 : 12) มาตรา 4 นิยามไว้ว่า คนพิการ หมายถึง คนที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องทางร่างกาย ทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2546 : 22) ให้คำนิยามไว้ว่า คนพิการ หมายถึง บุคคลซึ่งมีความสามารถถูกจำกัดให้ปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันและการมีส่วนร่วมทางสังคมได้โดยวิธีการทั่วไป เนื่องจากมีความบกพร่องทางการมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้และมีความต้องการจำเป็นพิเศษ ด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

กรมประชาสงเคราะห์ (2539 : 43) ให้คำนิยามไว้ว่า คนพิการหมายถึง เป็นความเสียเปรียบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่เกิดจากความซำรุดหรือความสามารถบกพร่อง เป็นผลทำให้บุคคลนั้นไม่อาจที่จะแสดงบทบาท หรือกระทำการใดให้เหมาะสมสอดคล้องตามกลุ่มวัย สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า คนพิการ หมายถึง คนที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจ หรือความบกพร่องอื่นใดซึ่งจะทำให้มีข้อจำกัดในการเรียนรู้ การสื่อความหมาย คือ การพูด ฟัง อ่าน เขียนการทำกิจวัตรประจำวันการประกอบอาชีพการสร้างสัมพันธภาพกับคนในสังคม การปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใดเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

ประเภทของคนพิการ

ประเภทของคนพิการได้มีการกำหนดประเภทและคำจำกัดความการพิการไว้อย่างหลากหลาย จึงขอสรุปประเภทความพิการแบบต่างๆ ไว้ดังนี้

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2546 : 24) ได้กำหนด ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ” ดังนี้

1. ความพิการทางการเห็น ได้แก่

1.1 ตาบอด หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการเห็น เมื่อตรวจวัดการเห็นของสายตาข้างที่ดีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้วอยู่ในระดับต่ำกว่า 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ลงมาจนกระทั่งมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่างหรือมีลานสายตาแคบกว่า 10 องศา

1.2 คาเห็นเลือนราง หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการเห็นเมื่อตรวจวัดการเห็นของสายตาข้างที่ดีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้วอยู่ในระดับตั้งแต่ 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ไปจนถึงแย่กว่า 6 ส่วน 18 เมตร (6/18) หรือ 20 ส่วน 70 ฟุต (20/0) หรือมีลานสายตาแคบกว่า 30 องศา

2. ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ได้แก่

2.1 หูหนวก หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการได้ยินจนไม่สามารถรับข้อมูลผ่านทางกรไต่ยีนเมื่อตรวจการไต่ยีนโดยใช้คลื่นความถี่ที่ 500 เฮิร์ตซ์ 1,000 เฮิร์ตซ์ และ 2,000 เฮิร์ตซ์ ในหูข้างที่ไต่ยีนดีกว่าจะสูญเสียการไต่ยีนที่ความดังของเสียง 90 เดซิเบลขึ้นไป

2.2 หูตึง หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการไต่ยีนเมื่อตรวจวัดการไต่ยีนโดยใช้คลื่นความถี่ที่ 500 เฮิร์ตซ์ 1,000 เฮิร์ตซ์ และ 2,000 เฮิร์ตซ์ ในหูข้างที่ไต่ยีนดีกว่าจะสูญเสียการไต่ยีนที่ความดังของเสียงน้อยกว่า 90 เดซิเบล ลงมาจนถึง 40 เดซิเบล

2.3 ความพิการทางการสื่อความหมายหมายถึงการที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องทางการสื่อความหมายเช่นพูดไม่ได้พูดหรือฟังแล้วผู้อื่นไม่เข้าใจ เป็นต้น

3. ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ได้แก่

3.1 ความพิการทางการเคลื่อนไหว หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องหรือการสูญเสียความสามารถของอวัยวะในการเคลื่อนไหวได้แก่มือเท้าแขนขาอาจมาจากสาเหตุอุ้มพาดแขนขาอ่อนแรงแขนขาขาดหรือภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังจนมีผลกระทบต่อการทำงานมือเท้าแขนขา

3.2 ความพิการทางร่างกาย หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องหรือความผิดปกติของศีรษะใบหน้าลำตัวและภาพลักษณ์ภายนอกของร่างกายที่เห็นได้อย่างชัดเจน

4. ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมหรือออทิสติก ได้แก่

4.1 ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมหมายถึงการที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตใจหรือสมองในส่วนของการรับรู้อารมณ์หรือความคิด

4.2 ความพิการออทิสติก หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องทางพัฒนาการด้านสังคมภาษาและการสื่อความหมายพฤติกรรมและอารมณ์โดยมีสาเหตุมาจากความผิดปกติของสมองและความผิดปกติที่แสดงก่อนอายุ 2 ปีครึ่งซึ่งนี้ให้รวมถึงการวินิจฉัยกลุ่มออทิสติกสเปกตรัมอื่นๆ เช่น แอสเพอเกอร์ (Asperger)

5. ความพิการทางสติปัญญา ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีพัฒนาการช้ากว่าปกติหรือมีระดับเชาวน์ปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไปโดยความผิดปกติที่แสดงก่อนอายุ 18 ปี

6. ความพิการทางการเรียนรู้ ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมโดยเฉพาะด้านการเรียนรู้ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องทางสมองทำให้เกิดความบกพร่องด้านการอ่านการเขียนการคิดคำนวณหรือกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานอื่นในระดับความสามารถที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานตามช่วงอายุและระดับสติปัญญา

โดยความพิการทุกประเภทต้องให้ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมเป็นผู้ตรวจวินิจฉัยและออกใบรับรองความพิการที่ระบุประเภทความพิการตามประเภทต่างๆ เพื่อประกอบคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการ ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 เว้นแต่นายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัดแล้วแต่กรณีเห็นว่าบุคคลนั้นมีสภาพความพิการที่สามารถมองเห็นได้โดยประจักษ์จะไม่ต้องให้มีการตรวจวินิจฉัยก็ได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ทางด้านผลการศึกษาที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อในการวิจัยพบว่า มีเอกสารงานวิจัย ดังนี้

งานวิจัยต่างประเทศ

สติแพค (Stipack. 1979 : 46) ได้ทำการวิจัยในลอสแอนเจลิส เพื่อทดสอบว่า บริการที่จัดหาโดยหน่วยงานปกครองท้องถิ่นมีส่วนกระทบต่อการประเมินการให้บริการหรือไม่ โดยใช้ข้อมูลด้านปัจเจกบุคคลสำมะโนประชากร การบริการและอื่นๆ เพื่อนำมาใช้กับตัวแบบในการประเมินทางด้านลักษณะบริการ ลักษณะของผู้ใช้บริการ ลักษณะของแต่ละบริเวณ และลักษณะของปัจเจกบุคคล เกณฑ์การประเมินด้านอัตวิสัย สร้างขึ้นจากการสำรวจแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริการทางด้านตำรวจ สวนสาธารณะ การกำจัดขยะ และบริการอื่นๆ ส่วนเกณฑ์การประเมินด้านวัตถุวิสัย พิจารณาจากจำนวนตัวเลข เช่น อัตราการปราบปรามของตำรวจ อัตราของทรัพย์สินที่ได้คืน

ค่าใช้จ่ายต่อหัว และอัตราการเกิดอาชญากรรม แต่ตัวเลขดังกล่าวนี้ ไม่ค่อยให้ความสำคัญพอที่จะบ่งบอกได้ว่าลักษณะของบริการนั้นมีส่วนกระทบต่อการประเมินทางด้านอภิวัยมีข้อจำกัดเนื่องจากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริการน้อย เพราะจากการวิจัยด้านสาธารณสุข พบว่า ประชาชนมีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับรัฐบาลและกิจกรรมของรับ แต่กระนั้นเขาก็ยังต้องการที่จะแสดงทัศนคติทางการเมืองออกมา ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงเต็มใจที่จะประเมินการให้บริการที่หน่วยการปกครองท้องถิ่นที่จัดทำให้ แม้ว่าเขาจะขาดแคลนข้อมูลข่าวสาร จึงทำให้การประเมินการให้บริการไม่สามารถสะท้อนถึงคุณภาพของบริการที่แตกต่างกันได้

งานวิจัยในประเทศ

ณรงค์ ปฏิบัติธุรกิจ (ม.ป.ป. : 18) ได้เสนอแนวทางในการให้การฟื้นฟูสมรรถภาพแก่คนพิการดังนี้ 1) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์หมายถึงการใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์มาช่วยปรับสภาพความพิการ ทางกายภาพจนสามารถใช้ชีวิตได้พอสมควร 2) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการศึกษา ให้โอกาสเด็กพิการได้เรียนในโรงเรียนตามปกติทั่วไป 3) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ ให้คนพิการใช้วาระที่ยังปกติมาฝึกฝนให้ทำงานได้ โดยที่ครูฝึกเป็นผู้มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญในเรื่องที่ตัวเองสอน และ 4) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม สามารถทำได้ 2 ขั้นตอนคือ ตัวคนพิการจะต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมและสังคมก็ควรจะปรับมุมมองตนเองเสียใหม่ เมื่อคนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพแล้วคนพิการก็สามารถออกไปทำงานได้ งานของคนพิการอาจแบ่งได้ 3 ลักษณะคือ การประกอบธุรกิจของตนเอง เช่น ค้าขาย การทำงานในโรงงานอารัศย์ ซึ่งจะเหมาะกับคนพิการที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวไปข้างนอกสะดวก และการทำงานในตลาดแรงงานทั่วไปซึ่งเป็นที่ใฝ่ฝันของคนพิการทุกคน

วัลลภา บุญรอด และคณะ (ม.ป.ป. : 34) ได้วิจัยเรื่อง เมื่อความพิการมิใช่อุปสรรคในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง โดยใช้วิธีการศึกษา คือ 1) การเลือกผู้ให้ข้อมูล (Key informant) ซึ่งเรียกว่า “ผู้ร่วมวิจัย” โดยผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการสุ่มตามความสะดวก (Convenience Randomized Sampling) 2) การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) 3) การสัมภาษณ์ (Interview) อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ผู้ให้ข้อมูล 1 ท่าน ใช้เวลา 45 นาที มีการขออนุญาตจดบันทึกภาคสนาม (Fieldnote) และบันทึกเทป

ผลการวิจัยพบว่าจากการศึกษาพบว่าคนพิการมีความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับ ให้โอกาสมีการศึกษาหลังจากจบการศึกษา มีงานทำช่วยเหลือตนเองได้ โดยพึ่งพาตนเองมากที่สุด พึ่งพาคนอื่นน้อยที่สุด แต่พบว่าบุคลากรพิการ 4 คน ที่เข้าร่วมโครงการฯ เป็นผู้พิการที่ได้รับโอกาสจากการศึกษาระดับสูง จบมหาวิทยาลัยเกือบทุกคน ดังนั้น จึงไม่ชัดเจนว่าความภาคภูมิใจมาจากโครงการนี้มาจากครอบครัวทั้งหมด มีปัจจัยมาจากประสบการณ์เดิม ปัจจัยเสริมอื่นๆ เช่น ฐานะ

ทางเศรษฐกิจดี ได้รับความอบอุ่น การเลี้ยงดูก็อบอุ่น เช่น สัมภาษณ์ว่า พ่อแม่เลี้ยงดูเขาเหมือนเด็กปกติ เลยกคิดว่าตนเองเป็นคนปกติ ช่วยเหลือตนเองได้ หรือลูกน้ำมาจากครอบครัวนี้ได้ได้รับการเลี้ยงดูได้รับ กำลังใจดี อาจจะมากกว่าคนปกติ เช่น ได้ไปตากอากาศต่างประเทศ เป็นต้น

นุชจรี ฌายีนตร (2538 : 33) ได้ศึกษาผลงานวิจัยเรื่องผลของการฝึกทักษะการดำเนินชีวิต ที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของคนพิการ ประชากรที่ศึกษาคือคนพิการที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงาน จ.ปทุมธานี จำนวน 100 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 23 คนโดยคัดจากการทดสอบวัดคะแนนความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเองระดับต่ำตามแนวของ โรเจอร์รูบิน แบ่งเป็น กลุ่มทดลอง 11 คน กลุ่มควบคุม 12 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับการฝึกทักษะการดำเนินชีวิต 2 ครั้ง ต่อสัปดาห์ ครั้งละ 1 ชั่วโมง 30 นาทีติดต่อกัน 6 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มควบคุมดำเนินชีวิตตามปกติ ผลการทดลองพบว่า คะแนนเฉลี่ยความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองก่อนและหลังของกลุ่มทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 แต่ถ้าพิจารณาในช่วงระยะติดตามผลหลังการทดลอง 1 เดือน พบว่าความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเอง ของกลุ่มทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 หากพิจารณาเปรียบเทียบกันระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมพบว่าระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้สึกเห็นคุณค่า ในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โอภาส พิมลวิชยกิจ (2539 : 106) ศึกษาผลงานวิจัยเรื่องการปรับตัวทางสังคมของคนพิการ ในศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ เพื่อศึกษาการปรับตัวและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคมของ คนพิการ โดยใช้แบบสอบถาม 239 ราย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากคนพิการที่ศูนย์ฝึกอาชีพ 6 แห่งๆ ละ 5 คน กลุ่มอาชีพละ 1 – 2 คน การวิเคราะห์ใช้ค่าสถิติพื้นฐาน และสถิติทดสอบไคสแควร์ โดยพิจารณาจากการปรับตัวกับเพื่อน การปรับตัวกับเจ้าหน้าที่ การปรับตัวกับคนแปลกหน้าการเข้าร่วม กิจกรรม การปรับตัวให้เข้ากับกฎระเบียบภายในศูนย์ฟื้นฟู ผลการวิจัยพบว่าด้านลักษณะส่วนบุคคล และสังคมคนพิการส่วนใหญ่มีเครือข่ายทางสังคมกว้าง ยังนับถือตนเองต่ำ ด้านการปรับตัวพบว่า ส่วนใหญ่ปรับตัวได้สูงกับเพื่อน เจ้าหน้าที่ การเข้าร่วมกิจกรรมและกฎระเบียบภายในศูนย์ฯ แต่กับ คนแปลกหน้าและการรับข้อมูลข่าวสารยังปรับตัวได้ต่ำ ผลการสัมภาษณ์พบว่า การปรับตัวกับเพื่อน ผ่านกระบวนการที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยการละลายพฤติกรรม ในด้านการปรับตัวกับเจ้าหน้าที่ ส่วนใหญ่ปรับตัวได้ดี เนื่องจากการสร้างความสัมพันธ์กับคนแปลกหน้าไม่ต่อเนื่องจึงทำให้คนพิการ ปรับตัวกับคนแปลกหน้าได้ไม่ดี ในด้านการปรับตัวให้เข้ากับกฎระเบียบ บางส่วนก็ปฏิบัติได้แต่ก็มี บางส่วนที่ฝ่าฝืนบ่อยครั้ง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับตัว คนพิการส่วนใหญ่ สนใจด้านการบันเทิงมากกว่าข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ส่วนมากคนพิการจะได้รับข่าวสารที่เป็น ประโยชน์จากเจ้าหน้าที่มากกว่าจากตนเอง

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2542 : 14) ได้ศึกษาผลงานวิจัยเรื่องสถานภาพของผู้พิการไทย วัตถุประสงค์การศึกษา 3 ประเด็นหลักคือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำคัญทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของผู้พิการ 2) ศึกษาลักษณะการทำงานและสถานภาพการทำงานของผู้พิการ 3) ศึกษาถึงสถานะสุขภาพ ปัญหา และการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของผู้พิการ โดยนำข้อมูลจากครัวเรือนตัวอย่าง ในระดับภาคของโครงการสำรวจเกี่ยวกับอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ.2539 และการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรรอบที่ 2 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2539 ที่จัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ มาศึกษาร่วมกัน โดยคัดเลือกข้อมูลเฉพาะครอบครัวที่มีผู้พิการเท่านั้น ผลการศึกษาพบว่าผู้พิการ ทั้งชายและหญิงมีรูปแบบของลักษณะความพิการไม่แตกต่างกันแต่ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อสาร และการมองเห็นมักเป็นผู้สูงอายุ (ร้อยละ 34.3 และ 15.2 ตามลำดับ) การพิการทางการเคลื่อนไหว แขนขา และการพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมเป็นในกลุ่มแรงงานอายุ 15 – 59 ปี (ร้อยละ 42.8) และความพิการทางสติปัญญาพบมากในกลุ่มประชากรวัยเด็กอายุ 0 – 14 ปี (ร้อยละ 35.2) การศึกษา ทางด้านการมีงานทำ พบว่าผู้พิการส่วนใหญ่ร้อยละ 64.3 ไม่ได้ทำงานและผู้ทำงานร้อยละ 35.7 นั้น ส่วนมากเป็นงานในภาคเกษตรกรรม ผู้พิการที่ไม่ทำงานส่วนใหญ่เป็นผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ร้อยละ 86.0 และผู้พิการทางสติปัญญา ร้อยละ 85.8 สำหรับผู้ที่มีการมีงานทำพบว่า ผู้พิการทางการได้ยิน หรือสื่อสารมีสัดส่วนสูงกว่าผู้พิการลักษณะอื่นๆ คือร้อยละ 43.2 และ 1 ใน 3 ของพวกเขาก็ประกอบ อาชีพทางเกษตรกรรม สถานภาพการทำงาน พบว่าผู้พิการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจส่วนตัวร้อยละ 40.2 ผู้ช่วยธุรกิจครัวเรือนร้อยละ 29.4 และลูกจ้างร้อยละ 27.8 ผู้พิการที่เป็นลูกจ้างรัฐบาล/วิสาหกิจน้อยมาก เพียงร้อยละ 1.1 ส่วนผู้พิการที่เป็นนายจ้างมีเพียงร้อยละ 1.5 ผู้พิการชายส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจ ส่วนตัว ขณะที่ผู้พิการหญิงเป็นผู้ช่วยธุรกิจ ในครัวเรือน เป็นที่น่าสังเกตว่ามีผู้พิการบางส่วนเป็น ลูกจ้างเอกชน นับว่าสังคมยังเปิดโอกาสในการทำงานให้ผู้พิการอยู่บ้าง ดังนั้น พบว่า 2 ใน 3 ของ ผู้พิการต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาล เช่น การรักษาพยาบาล การศึกษาพิเศษ และการจัดหางาน ให้ทำ เป็นต้น

วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ และคณะ (2546 : 82) ได้วิจัยเรื่อง การแก้ไขกฎหมายกีดกันคนพิการ ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม : ศึกษากรณีกฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการ ประกอบอาชีพ โดยใช้วิธีศึกษาเชิงสังคมวิทยากฎหมาย (Sociology of Law) กล่าวคือมีลักษณะในเชิง กฎหมายและสังคมศาสตร์ไม่ได้มองด้านใดด้านหนึ่งอย่างเดี่ยวและเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธี การศึกษา คือ

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับคนพิการจากเอกสารประกอบการสัมมนาหรือการประชุมวิชาการ รายงานการประชุมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนพิการบทความวารสารหนังสือพิมพ์หนังสือ วิทยานิพนธ์รายงานการวิจัยและค้นคว้าข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างประเทศ

2. รวบรวมและศึกษาถ้อยคำหรือข้อความในกฎหมายที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพของคนพิการ ได้แก่

2.1 กฎหมายกลุ่มราชการ

2.2 กฎหมายกลุ่มรัฐวิสาหกิจและองค์การมหาชน

2.3 กฎหมายกลุ่มองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

2.4 กฎหมายกลุ่มวิชาชีพและอาชีพอิสระ

2.5 กฎหมายของคนพิการ

2.6 กฎหมายทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการ

3. สัมภาษณ์ผู้แทนคนพิการหรือเจ้าหน้าที่ของสมาคมหรือองค์กรคนพิการเพื่อสอบถาม ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนพิการแต่ละประเภทความพิการเพื่อนำข้อมูลดังกล่าว มาวิเคราะห์ในส่วนของประวัติความเป็นมาของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการ ทั้งในกลุ่มคนพิการที่รับราชการหรือทำงานในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจและกลุ่มคนพิการที่ประกอบ อาชีพอิสระ

4. จัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “การแก้ไขกฎหมายกีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วม ในสังคม : ศึกษากรณีกฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ” เพื่อฟัง ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมายผู้แทนหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงาน ของเอกชนที่ทำงานเพื่อคนพิการและผู้แทนองค์กรคนพิการ

5. ใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับถ้อยคำที่จำกัดสิทธิคนพิการในการ ประกอบอาชีพใน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย 2) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ 3) ผู้เข้าร่วม สัมมนาทางวิชาการเรื่องการแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม : ศึกษา กรณีกฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ

ผลการวิจัยพบว่าจากการศึกษาพบว่าปัญหาการจำกัดสิทธิของคนพิการในการประกอบ อาชีพเกิดจาก

1. การกำหนดลักษณะของงานหรืออาชีพของคนพิการซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักความเชื่อ ในศักยภาพคนพิการกล่าวคือให้มีการจ้างงานคนพิการเท่าที่กำหนดว่าคนพิการสามารถทำได้เท่านั้น

2. การกำหนดคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามในการประกอบอาชีพในบทบัญญัติ ของกฎหมายด้วยถ้อยคำเช่นกายพิการทพพลภาพทพจนนวกเป็นใบซึ่งไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ไม่สมประกอบพิการทพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้มีกายหรือจิตไม่เหมาะสมที่จะเป็น ข้าราชการเป็นต้นซึ่งเป็นถ้อยคำที่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอย่างชัดแจ้งหรือเปิดโอกาสให้ใช้

คุณพินิจทำให้เกิดกันคนพิการไม่ให้มีงานทำและทำให้ข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจซึ่งพิการในภายหลังต้องถูกให้ออกจากงาน

3. การใช้คุณพินิจของบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งเกิดจากทั้งในกรณีที่ถูกกฎหมายเปิดโอกาสให้ใช้คุณพินิจทั้งที่ไม่เปิดโอกาสให้ใช้คุณพินิจ

อัญมณี บุรณาการนนท์ และคณะ (2552 : 53) ได้ศึกษาผลงานวิจัยเรื่องโครงการศึกษาวิจัยการพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนในประเทศไทย สำนักส่งเสริมศักยภาพและสิทธิสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติสนับสนุนให้คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ดำเนินการศึกษาวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยชุมชนและเพื่อพัฒนาระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนในประเทศไทยคณะผู้วิจัยได้เลือกวิธีการศึกษาจากการศึกษาค้นคว้าด้วยงานเอกสารวิชาการต่างๆ และการดำเนินการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยในด้านการศึกษาเชิงปริมาณคณะผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบดำเนิน โครงการทั้งเจ้าหน้าที่ พมจ. เครือข่ายผู้พิการตัวผู้พิการและครอบครัว และอพมก. จาก 75 จังหวัด ทั่วประเทศในด้านการศึกษาเชิงคุณภาพคณะผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ระดับลึกและสนทนากลุ่ม กับนักวิชาการ กับคนพิการหรือครอบครัวคนพิการ กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง อบต./เทศบาล กับพมจ. และเครือข่ายองค์กรคนพิการ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรประชาชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคนพิการ และอพมก.คณะผู้วิจัยเลือกพื้นที่ที่มีการปฏิบัติที่น่าสนใจ (Wise practice) จาก 8 จังหวัดทั่วประเทศ ได้แก่ ภาคกลางเลือกพื้นที่จังหวัดสระแก้วและชัยนาท ภาคเหนือ เลือกพื้นที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ ภาคใต้เลือกพื้นที่จังหวัดพังงาและสุราษฎร์ธานีและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเลือกพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีและนครราชสีมาโดยภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า การส่งเสริมความเข้มแข็งของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนในระดับตำบลโดยสำนักส่งเสริมศักยภาพและสิทธิสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติจัดให้มีอาสาสมัครในชุมชน ซึ่งเรียกว่าอาสาสมัครพัฒนาสังคมและช่วยเหลือคนพิการ (อพมก.) เป็นผู้ดำเนินการประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดที่มีพื้นที่ที่มีการปฏิบัติที่น่าสนใจ (Wise Practice) ทำการศึกษาในระดับลึก พบว่ากระบวนการคัดเลือก อพมก. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ พมจ. ได้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆรวมทั้งท้องถิ่นและอาสาสมัครในพื้นที่และได้รับการตอบรับอย่างดีผู้ที่มีฐานความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เช่น อสม. อพม. และผู้มีความสัมพันธ์หรือสัมพันธ์ภายในชุมชน เช่น ผู้นำท้องถิ่น จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดีหลักสูตรการฝึกอบรมสามารถทำให้ อพมก.สามารถปฏิบัติงานได้แต่ควรเพิ่มเติมความรู้ในการดูแลทางสังคม (Social Model) มากขึ้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ โครงการฟื้นฟูตั้งแต่ตัวผู้พิการ

ครอบครัว อพมก. อปท. และภาคีเครือข่ายล้วนเห็นประโยชน์และความสำเร็จจากการดำเนินโครงการ ทั้งสิ้นรวมทั้ง อพมก. มีความพึงพอใจและภูมิใจในการทำบทบาทหน้าที่ตนเอง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี